

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.7.58](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.7.58)

УДК 351

*О. В. Банчук-Петросова,
старший викладач кафедри міжнародних відносин,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-8426-1475*

ПІДХІД ДО ПЛАНУВАННЯ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНИХ ГАЛУЗЕЙ ВИРОБНИЦТВА

*O. Banchuk-Petrosova,
Senior Lecturer of the Department of International Relations,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv*

APPROACH TO PLANNING THE PRIORITY DEVELOPMENT OF EXPORT INDUSTRIES

Зазначено, що сучасні глобалізаційні процеси в економіці базуються на технологічному (виробничому) обміні товарами та послугами та самотійному транснаціональному фінансовому капіталі. Внаслідок лібералізації прискорюється глобалізація фінансових ринків, підвищується ефективність переливу капіталу. Використовуються всі можливі форми перетікання капіталів: від традиційних кредитів до вкладення акції, державні цінних паперів, прями інвестиції, банківські депозити. Технологічний (виробничий) обмін товарами та послугами також зазнає вилучення. Змінюється характер світової торгівлі. Крім того, міжнародний торговельний обмін з часом все більшою мірою починає відображати не тільки розподіл праці між країнами, а й розподіл виробничих функцій усередині транснаціональних концернів, що виходить за національні кордони. Під впливом цього набуває дедалі більшого розвитку міжкорпораційний обмін і відбувається виробничо-технологічне зближення економік.

Визначено, що сьгоднішні проблеми індустріального розвитку України та старопромислових регіонів унікальні за складом, гостротою та складністю. Суть унікальності - безпрецедентно глибокий спад у всьому реальному секторі економіки, посилений наростанням структурних деформацій та дезінтеграційними тенденціями, що розірвали цілісність відтворювального процесу. Вирішення таких складних завдань реформування реального сектора економіки неможливе без проведення державної промислової політики. Саме промислова політика має забезпечити як подолання спаду виробництва, а й відновлення єдності відтворювального процесу, здійснення структурної перебудови, формування конкурентоспроможної промисловості, що спирається на сучасний технологічний уклад. Здійснення технологічної перебудови сприятиме зміцненню елементів технологічного укладу, його дифузії в економіку країни в цілому та регіонів, зокрема розвитку технологічного укладу. Це дозволить забезпечити технологічну однорідність вітчизняної промисловості з промисловістю розвинених країн, які вирішили проблему зміни панівного технологічного укладу до початку 90-х років, а також знизити не лише енерго- та ресурсомісткість виробництва, а й його «екологічну агресивність».

It is noted that modern globalization processes in the economy are based on technological (production) exchange of goods and services and independent transnational financial capital. As a result of liberalization, the globalization of financial markets is accelerating, and the efficiency of capital inflows is increasing. All possible forms of capital flows are used: from traditional loans to equity investments, government securities, direct investments, bank deposits. Technological (production) exchange of goods and services is also subject to withdrawal. The nature of world trade is changing. In addition, over time, international trade is increasingly beginning to reflect not only the division of labor between countries, but also the distribution of production functions within transnational concerns that go beyond national borders. Under the influence of this, intercorporate exchange is becoming more and more developed and production and technological convergence of economies is taking place.

It is determined that today's problems of industrial development of Ukraine and old industrial regions are unique in composition, severity and complexity. The essence of uniqueness is an unprecedentedly deep decline in the entire real sector of the economy, exacerbated by increasing structural deformations and disintegration trends that have broken the integrity of the reproduction process. Solving such complex tasks of reforming the real sector of the economy is impossible without a state industrial policy. It is industrial policy that should ensure not only overcoming the decline in production, but also restoring the unity of the reproduction process, the implementation of structural adjustment, the formation of a competitive industry based on modern technological structure. The implementation of technological restructuring will help strengthen the elements of technological structure, its diffusion into the economy as a whole and the regions, in particular the development of technological structure. This will ensure the technological homogeneity of domestic industry with the industry of developed countries, which solved the problem of changing the dominant technological structure by the early 90's, as well as reduce not only energy and resource intensity of production, but also its "environmental aggressiveness".

Ключові слова: державне регулювання, транснаціональний фінансовий капітал, зовнішньоекономічна діяльність, транснаціональний концерн, міжкорпоративний обмін, державно-промислова політика.

Key words: state regulation, transnational financial capital, foreign economic activity, transnational concern, intercorporate exchange, state-industrial policy.

Постановка проблеми Сучасні глобалізаційні процеси в економіці базуються на технологічному (виробничому) обміні товарами та послугами та самостійному транснаціональному фінансовому капіталі. Фінансові технології, як інструменти економічного регулювання ЗЕД, на етапі інтернаціоналізації зовнішньоекономічних зв'язків, як зазначає Л.В. Репа [1], набувають нової якості - стають знаряддям економічного домінування. Внаслідок лібералізації прискорюється глобалізація фінансових ринків, підвищується ефективність переливу капіталу. Використовуються всі можливі форми перетікання капіталів: від традиційних кредитів до вкладення акції, державні цінних паперів, прями інвестиції, банківські депозити.

Технологічний (виробничий) обмін товарами та послугами також зазнає вилучення. Змінюється характер світової торгівлі. Крім того, міжнародний торговельний обмін з часом все більшою мірою починає відображати не тільки розподіл праці між країнами, а й розподіл виробничих функцій усередині транснаціональних концернів, що виходить за національні кордони. Під впливом цього набуває дедалі більшого розвитку міжкорпоративний обмін і відбувається виробничо-технологічне зближення економік.

Світовий товарний ринок, за оцінками фахівців, має трисегментну структуру: ринок базових товарів (сільськогосподарська продукція та продукція добувної промисловості); ринок середньо- та низькотехнологічних готових виробів та напівпродуктів; ринок високотехнологічної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань визначення підходу до планування пріоритетного розвитку експортних галузей виробництва займалися такі українські науковці, як: К.В. Бойко, Н.К. Василенко, В.В. Ксендзук, А.О. Шуліко. В своїх дослідженнях автори вивчали можливість застосування в Україні методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та пропонували впровадження змін до планування пріоритетного розвитку експортних галузей виробництва. Щодо планування пріоритетного розвитку експортних галузей виробництва, то в сукупності проаналізованих наукових джерел, важливо виокремити праці: А.Е. Глазирін, В.А. Куліков, І.Е. Юдін, П.Ю. Серіков, В.М. Гранатуров, Л.Б. Долінський, О.А. Землячова, Л.С. Савочка, Е.В. Іюда, Ю.В. Іюда, Л.Л. Мешкова, Е.Н. Болотіна, Р.М. Качалов, С.С. Кривошеев, В.В. Ксендзук, Дж. Маршалл, К. Віпул Бансал, І.С. Русаненко, А.В. Свідерська, Фабоцци Френк, Мані Стівен, Г.В. Чернова, А.С. Шапкін.

Мета дослідження. Метою проведеного в поданій статті дослідження є визначення підходу до планування пріоритетного розвитку експортних галузей виробництва.

Виклад основного матеріалу. Ринок високотехнологічної продукції поділений постіндустріальними та характеризується запеклою конкуренцією. На ринку середньо-і низькотехнологічних готових виробів конкурують індустріальні країни, що стали на шлях розвитку. Конкурентна боротьба у цьому сегменті ринку постійно наростає. Ринок базових товарів поділений в основному латиноамериканськими, африканськими, азійськими країнами і пострадянськими державами, що розвиваються. Конкурентна боротьба тут досить жорстка.

Роль різних регіонів світу, держав і територій країн світовому товарному ринку неоднакова. Кожен учасник ринку обстоює свої інтереси. Через війну розпаду СРСР Україна втратила помітну частину які забезпечують вихід світові ринки транспортних комунікацій. Злам тоталітарної держави не повернув до неї фінансових потоків світового господарства. Тому вона змушена була ініціювати вільне входження економічних суб'єктів у зовнішньоекономічні операції, з інтересів максимізації прибутку. З іншого боку, держава поставила під контроль експортно-імпорتنі та валютні потоки з позиції ненанесення шкоди національним інтересам. І хоча експорт України, як і раніше, носить явно виражений паливно-сировинний характер, а імпорт орієнтований на задоволення споживчих потреб, в основі політики, що проводиться державою в реальному секторі економіки, закладено два підходи: відмова від галузевих пріоритетів розвитку та підтримка імпортозаміщення. Фактично це означає політику невтручання [3, с.131]. Таким чином, можна констатувати, що сьогодні на національному рівні відсутня суспільно визнана, теоретично ясна та практично дієва промислова політика. Це змушує індустріально розвинені регіони розробляти самостійну регіональну промислову політику.

Промислова активність й у XXI столітті залишається найважливішим чинником економічного розвитку. Але при цьому важливим є перехід на якісно новий рівень промисловості, підвищення її конкурентоспроможності. Особливого значення це має за умов необхідності інтеграції вітчизняної економіки світовий ринок як рівноправного члена спільноти розвинених країн. Така інтеграція можлива за умови створення структури промисловості, адекватної галузевої структури технологічно розвинених країн. Невідповідність структури української промисловості структурі, що сформувалася у провідних країнах у результаті проведених там до кінця 80-х років структурних перетворень, зумовлює неконкурентоспроможність основної маси вітчизняної продукції, її незатребуваність на світовому ринку. У такій ситуації невчасне проведення структурної перебудови відповідно до загальносвітових тенденцій сприяє закріпленню сировинної орієнтації експорту економіки, відтворенню старої, кризової галузевої та технологічної структури.

Затяжна структурна криза вітчизняної економіки вимагає реалізації довгострокової програми структурних перетворень, спрямованих на формування конкурентоспроможної промисловості. В урядових документах структурна перебудова розглядалася як один з основних напрямів економічних реформ. Проте науково-обґрунтованої концепції, визначальної спрямованості структурних перетворень, пріоритети, намічені з урахуванням як загальносвітових тенденцій, і особливостей вітчизняних умов, практично розроблено був [2].

Сьогоднішні проблеми індустріального розвитку України та старопромислових регіонів унікальні за складом, гостротою та складністю. Суть унікальності - безпрецедентно глибокий спад у всьому реальному секторі економіки, посилений наростанням структурних деформацій та дезінтеграційними тенденціями, що розірвали цілісність відтворювального процесу. Вирішення таких складних завдань реформування реального сектора економіки неможливе без проведення державної промислової політики. Саме промислова політика має забезпечити як подолання спаду виробництва, а й відновлення єдності відтворювального процесу, здійснення структурної перебудови, формування конкурентоспроможної промисловості, що спирається на сучасний технологічний уклад.

У період реформування вітчизняної економіки змінилося практично кілька концепцій промислової політики [4, с.35]. У 1989-1991 роках, сама постановка питання про промислову політику була штучною, бо переважала віра ринку як у панацею від усіх бід. У 1992-1993 роках, підтримка промисловості здійснювалася шляхом пільгового кредитування та взаємозаліку заборгованості підприємств. Потім здійснювалася ідея селективної підтримки певного кола галузей, для чого було створено спеціальний бюджетний фонд підтримки пріоритетних галузей. Проте число пріоритетів виявилось надмірним, їх виділення мало часто суб'єктивний характер, що зумовило неминучість різкої зміни позиції уряду. Критерії галузевої селекції змінилися критеріями щодо вищої ефективності проектів. Було проголошено принцип державного інвестування «4:1» (тобто держава забезпечувала фінансування проектів у розмірі 2,0% від необхідних капітальних вкладень за умови, що визначено інвесторів решти частки) [5, с.89]. Проте внаслідок дефіциту фінансових ресурсів держава не змогла виконати своїх зобов'язань.

Здійснення технологічної перебудови сприятиме зміцненню елементів технологічного укладу, його дифузії в економіку країни в цілому та регіонів, зокрема розвитку технологічного укладу. Це дозволить забезпечити технологічну однорідність вітчизняної промисловості з промисловістю розвинених країн, які вирішили проблему зміни панівного технологічного укладу до початку 90-х років, а також знизити не лише енерго- та ресурсомісткість виробництва, а й його «екологічну агресивність».

Підсумком таких перетворень має бути створення якісно нового типу структури промисловості, що забезпечує збалансованість функціонування економіки регіону на базі пріоритетного розвитку тих галузей, які відображають досягнутий рівень суспільного поділу праці та дозволяють забезпечити реалізацію потенціалу як сформованого технологічного укладу, так і типу галузевої структури, що сформувався.

Визначальну роль створенні нового типу галузевої структури промисловості біля грає промислова політика, реалізує пріоритети загальнодержавної значимості, але з урахуванням особливостей потенціалу різноманітних, зокрема, старопромислових регіонів України.

На сьогодні у регіонах склалося розуміння промислової політики як системи відносин між державою та суб'єктами господарювання щодо формування конкурентоспроможної промисловості [6, с.261].

У періоди між структурними кризами вона стимулює розширене відтворення структури промисловості, що склалася, але в період структурних перетворень, аналогічних тому, що проходить в даний час, промислова політика набуває особливого статусу - націлювання на пріоритети державної політики, що сприяє забезпеченню доступу до найбільш ефективних фінансових і технологічних ресурсів. Вирішення цих завдань забезпечується розширенням активної інтеграції економіки територій до системи міжнародних господарських зв'язків, тобто. шляхом поставок та їх частки у валовому регіональному продукті території (ВВП). Збереження та розширення експортного комплексу регіону є у сучасній економічній ситуації найважливішим стратегічним напрямом реформування регіональної промислової системи.

У період різких економічних змін першому плані виходить і стабілізаційна функція експортного комплексу. Ця функція активізується, якщо зростає макроекономічна ефективність експортної діяльності, тобто. збільшується кількість підприємств, що у випуску кінцевої експортної продукції. З іншого боку, експортна діяльність, як будь-яка інша господарська діяльність, має бути економічно ефективною, тобто. приносити прибуток. При цьому економічний ефект повинен утворюватися як у процесі виробництва, так і за її реалізації на зовнішніх ринках.

Реалізація виділених функцій експортної діяльності - функції розвитку (інтегративної функції), функції стабілізації регіональної господарської системи та функції отримання прибутку в їх повному обсязі та відповідно до конкретних завдань розвитку економіки конкретного регіону в кожний період часу ускладнюється зміною економічної ефективності виробництва експортної продукції.

Висновки. Тому необхідно формування механізму ефективного та цілеспрямованого управління процесами реалізації експортного потенціалу регіону. Актуальність цього завдання обумовлюється певною втратою орієнтирів управління під час переходу до ринкової економіки. Якщо раніше контролювалася кожна експортна позиція, то зараз і аналіз, і управління найчастіше здійснюються на підставі загальних тверджень про необхідність скорочення експорту ресурсів та розширення експорту продукції машинобудування.

На наш погляд, ефективне управління структурною перебудовою може здійснюватись лише на основі орієнтування на пріоритети експортної політики.

Для орієнтації промислового комплексу пріоритети експортної діяльності необхідна розробка методичного інструментарію їх виявлення.

Основою такого інструментарію зазвичай буває економіко-математичне моделювання. Використовуються різні методи - від найпростіших (математичної обробки даних анкетних опитувань, кореляційно-регресійного аналізу) до складання моделей міжгалузевих та міжрегіональних взаємодій із виділенням вертикально та горизонтально інтегрованих експортно-імпортних ланцюжків.

Література.

1. Репа Л.В. Управління валютним ризиком: політекономічний аспект: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спеціальність 08.00.01 — економічна теорія та історія економічної думки / Л.В. Репа. — Донецьк, 2008.

2. Русаненко І.С. Управління валютними ризиками підприємств-експортерів [Електронний ресурс]: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 — фінанси, грошовий обіг і кредит. — Українська академія банківської справи, Суми, 2003. — Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnjava/jutnymy-ryzykamy-pidpryemstv-eksporteriv.html>

3. Свідерська А.В. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук; спеціальність 08.00.04 — економіка та управління підприємствами. (за видами діяльності). — Хмельницький, 2016. — 290 с.

4. Управление валютными рисками / Глазырин А.Е., Куликов В.А., Юдин И.Е., Сериков П.Ю. // Экономика. — С. 34—39.

5. Чернова Г.В. Управление рисками: Учебное пособие / Г.В. Чернова, А.А. Кудрявцев. — М.: ТК Велби, Издво Проспект, 2003. — 160 с.

6. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций: монография / А.С. Шапкин. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2003. — 544 с.

References.

1. Repa, L.V. (2008), "Currency risk management: the political-economic aspect", Ph.D. Thesis, Economy, Donetsk, Ukraine.

2. Rusanenko, I.S. (2003), "Currency risk management of exporting companies", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Ukrains'ka akademiia bankiv's'koi spravy, Sumy, available at: <http://www.disslib.org/upravlinnjava/jutnymyryzykamy-pidpryemstv-eksporteriv.html> (Accessed 20 April 2018).

3. Sviders'ka, A.V. (2016), "Management of risks of foreign economic activity of the enterprise", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.

4. Glazyrin, A.E. Kulikov, V.A. Judin, I.E. and Serikov, P.Ju. (2012), "Currency risk management", Jekonomika, pp. 34— 39.

5. Chernova, G.V. and Kudrjavcev, A.A. (2003). Upravlenie riskami [Management of risks], TK Velbi, Izd-vo Prospekt, Moscow, Russia.

6. Shapkin, A.S. (2003), Ekonomicheskie i finansovye riski. Otsenka, upravlenie, portfel' investitsiy [Economic and financial risks. Evaluation, management, investment portfolio], Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya "Dashkov i K", Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2019 р.